

Зайцев Ю.К.,
доктор екон. наук, професор,
професор кафедри економічної теорії
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНОЇ ПАРАДИГМИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ РОЗГОРТАННЯ РЕВОЛЮЦІЇ 4.0

В умовах стрімкої глобалізації економічної та соціальної систем і не менш стрімкого розвитку революції 4.0, яка викликає принципові якісні зміни у можливостях задоволення усіх форм і видів потреб індивіда та суспільства, актуалізується такий вид соціальних потреб як збереження фундаментальних цивілізаційних засад функціонування та розвитку людства, як унікального, соціально окресленого і свідомо сформованого суб'єкта відтворення та еволюції соціально-економічних відносин, здатного пізнавати, осмислювати та перетворювати навколишній світ у своїх інтересах. Задоволення такого роду потреб в умовах формування дуалізму парадигмального уявлення про стратегічні шляхи та умови суспільного розвитку, розвитку людини і викликає інтерес, нагальну необхідність формування ефективної економічної політики людиноцентричного спрямування. Поза становленням і реалізацією такої політики глобалізація та сучасна наукова революція лише прискорять завершення проекту вселенського значення під назвою «земна людська цивілізація».

На думку видатного теолога Ганса Кюнга, основою сучасної парадигми економічного розвитку, отже й економічної політики його забезпечення, має стати глобальна економічна етика, «принцип людяності». «Збереження людяності, упевнений Г. Кюнг, повинно бути моральним мерилом будь-якої економічної діяльності: економіка повинна задовольняти основні потреби людей «так, щоби вони могли жити гідно» [2, с. 241]. Отже, політика, політична діяльність, як специфічна форма соціальної діяльності окремої особи, або окремих груп людей, має бути завжди пов'язана з визначенням таких цілей, форм і методів їх задоволення, які б сприяли максимально повному задоволенню економічних і соціальних потреб громадян та суспільства відповідно до можливостей та умов розвитку соціально-економічної системи. Лише таке спрямування інтересів політичних сил і партій можна визнати позитивним, моральним та ефективним.

Як зазначив Майкл Аллінгем, автор книги «Теория выбора: очень краткое введение» (2017), «Стратегічний вибір означає ви-

бір дій, результат яких залежить як від моїх, так і від ваших виборів». «Пара виборів, де один вибір мій, а інший ваш, сумісно стійка, якщо ваш вибір є найкраща відповідь на мій вибір, а мій вибір — найкраща відповідь на ваш вибір» [1, с. 120, 121]. На наш погляд, саме такі принципи вибору стратегічних цілей і, відповідно, інституціональних інструментів їх досягнення, мають складати основу парадигмального вибору економічної політики у глобалізованому суспільстві в умовах революції 4.0. Адже, поки економічна політика формується людьми та для людей, соціальних груп, суспільства в цілому, для задоволення їх соціальних потреб, в усій різноманітності форм їх прояву, не може діяти принцип Маккіавелі — «для досягнення мети добрі усі засоби» (у даному разі заміна людини, як професіонала та соціалізованого члена суспільства, на новий вид працівника — *homo roboticus*, оскільки останній, не будучи соціалізованим, не вимагатиме для себе соціальної рівності, соціальної справедливості тощо). Доречі, аргументи на користь *homo roboticus* з позицій забезпечення останніми більш високої продуктивності праці, оптимізації виробничих і відтворювальних процесів поки що не витримують критики, оскільки реальні економічні та соціальні процеси, що відбуваються у глобалізованому просторі свідчать скоріше про відсутність прямої залежності між результатами економічного розвитку та динамікою зростання добробуту окремих громадян та окремих соціальних страт навіть у країнах так званого ядра (чим, дискретитуються вимоги закону та принципи функціонування найбільш ефективної системи мотивації до праці у капіталістичній ринковій економіці сформульовані Й. А. Шумпетером). Мабуть, пріоритетною трансгуманістична парадигма економічного розвитку, економічної політики, зможе стати лише тоді, коли будуть кардинально розв'язані такі нагальні та складні проблеми політико-економічного характеру як стале зростання рівня задоволення базових потреб усіх, без винятку, громадян у кожній національній державі, у тому разі на основі участі у користуванні результатами використання природних і технологічних багатств країни, коли буде зупинений процес поглиблення соціальної нерівності, коли будуть визначені та відпрацьовані інституціональні норми, інструменти ефективного захисту пріоритетних прав і переваг існування саме людської цивілізації, людського за змістом і формами взаємозв'язків суспільства, кожної окремої людини.

В історичній ситуації, яка розглядається (глобалізація, революція 4.0, проблема дуалізму при виборі парадигми розвитку тощо), це означає що економіка, економічна політика мають за-

лишатися людиноцентричними, орієнтованими на недопущення виведення людини із системи соціальних зв'язків, соціалізованого суспільного поля на користь масової заміни у суспільному виробництві людини машинами. У цьому плані можна погодитися із сформульованими Джеффри Саксом у монографії «Цена цивилизации» (2011) принципами «нової» філософії ціннісних орієнтирів цілей, методів і форм економічного розвитку у глобалізованій економіці в епоху розгортання четвертої промислової революції: «Глобальна ринкова економіка, на думку вченого, як і раніше повинна мати гуманістичні цілі. Її не можна вважати самоціллю». «І найголовніше. Принцип людяності вимагає від нас поваги одне до одного в процесі оновлення та визнання пріоритету цінності спільної долі людей та їх спільної надії на гідність, солідарність і стійкий розвиток». Саме такі принципи, вважає Дж. Сакс, «дозволяють розглядати економіку не тільки у технічних категоріях, але й як частину глобальної структури людського існування, яка управляється гуманістичними принципами»[2, с. 241].

Отже, не зважаючи на те, що в умовах сучасних системних якісних трансформацій усіх елементів і підсистем глобальної суспільної метасистеми відбувається трансформація поля та меж економічної, політичної, духовної, етичної свободи, трансформація ціннісних орієнтирів розвитку економіки, людини та суспільства, ціннісних уявлень про напрями, методи, функції та форми конкурентної боротьби, мають бути збережені фундаментальні засадничі принципи функціонування економічної та соціальної систем, як основи та розвитку саме людської цивілізації. Але вже не як конгломерату регіональних, локальних цивілізацій на певних територіях, основу яких складають релігійні, расові, національні, технологічні особливості тощо, а як єдиної людської земної цивілізації. Цивілізації об'єднаної завданням формування світоглядних можливостей щодо усвідомлення нових викликів прогресу, нових потреб та інтересів, пошуку нових можливостей їх гармонізації та реалізації в економічній політиці держав та глобалізованого суспільства. Такі завдання передбачають розуміння нагальності потреби у підвищенні рівня відповідальності окремих країн, окремих регіонів, великого бізнесу, владних структур, окремої людини за створення, утримання та розвиток можливостей щодо збереження глобальної екологічної системи у процесі економічної діяльності, за підтримання глобальної економічної, політичної, цивілізаційної рівноваги, отже за гуманізацію економічної діяльності, за кардинальне вдосконалення принципів та інституціональних норм і форм розподілу сукупного доходу, принципів реалізації економічної та соціальної справедливості тощо.

До речі, відомий сучасний філософ А. Селіванов у своїй праці *«Развитие объектов. Наука управления будущим»* (2016) із цього приводу зазначає: «Сучасна конкуренція за майбутнє — це конкуренція нової якості, яка уявляє собою триєдність конкуренції а за позиціонування сучасного у майбутньому, б) за позиціонування майбутнього у сучасному; б) за позиціонування майбутнього конкретних об'єктів у майбутньому засобами самого майбутнього (с. 124). Поза активним та новим інтенсивним освоєнням майбутнього осмисленим науково-забезпеченим комплексним підходом до будівництва майбутнього, спрямованого виділення ресурсів для освоєння майбутнього людство приречене на зникнення навіть за умови збереження достатніх умов життя на планеті Земля» [3, с. 124; 844].

Література

1. Аллингем, Майкл. Теория выбора: краткое введение / Майкл Аллингем; пер. с англ. Н. В. Шиловой; под науч. ред. М.И. Левина и В.П. Бусыгина. — М.: Издательский дом «Дело» РАНХиГС, 2017. — 176 с.
2. Сакс Д. Цена цивилизации / Пер. с англ. А. Калинина; под ред. В. Ю. Григорьевой. — М.: Издательство Института Гайдара, 2012. — 352 с.
3. Селиванов А. Развитие объектов. Наука управления будущим / А. Селиванов. — М.: ООО «ТД Алгоритм», 2016. — 848 с.

УДК 340.342

Москаленко О.М.,

доктор екон. наук, професор,
професор кафедри економічної теорії
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ НЕРІВНОСТІ В УМОВАХ РЕВОЛЮЦІЇ 4.0

Як зазначав М. Фрідмен у праці *«Методологія позитивної економічної науки»*, *«Фундаментальна посилка науки полягає у тому, що видимість оманлива і що існують такі способи аналізу, інтерпретації або організації даних, які виявляють, що непов'язані й відмінні на перший погляд явища суть прояви більш фундаментальної та відносно простої структури»* [5, 43.].

Оця *«оманлива видимість»*, *«простота»* проблем повсякденного суспільного життя, яку переважна більшість політиків і суб'єктів економічної діяльності сприймає за сутність явищ, процесів, тенденцій, будуючи на основі таких поверхневих, «перек-